Loodusega sina peale - jalgsi Eesti väikesaartele matkama

Kadri Aller
Luua Metsanduskool

Käesoleva ajakirja eelmisest numbrist kõlas juba läbi kuldne tõde „Loodust saab õppida looduses“. Floora ja fauna elurikkuse ning keskkonnahoidliku tarbimisega saab kõige paremini tuttavaks tõepoolest ikkagi looduses viibides. Suurepärane võimalus loodusega sinapeale saamiseks avaneb ühel kenal jalgsimatkal ning kindlasti leidub üle Eesti palju loodusainete õpetajaid, kes soovivad ja suudavad minna oma õpilastega matkama. Nii nooremate kui ka teismeeas õppurite tähelepanu pikaks ajaks köita ei ole sugugi lihtne, kuid kahtlemata on siin abiks see, kui sihtkohasootavad ees põnevad väljakutsed. Nimelt leidub Eestis mitmeid kaldalähedasi väikesaari, kuhu on võimalik läbi mere jalutada nii, et veetase jääb mõistlikule tasemele. Selline retk on ilusa päikesepaistelise ilmaga küllaltki ohutu, kuid samas annab vajalikku füüsilist koormust, tekitab elevust ning saarele jõudes saab tutvuda sealse alles kujunemisjärgus ökosüsteemiga. Selliseid saarekesi leidub mõistagi kõige rohkem Hiiumaa ja Saaremaa vahetus läheduses, kus meri on madal, kuid olen välja toonud mõningaid maalapikesi ka teistes Eesti piirkondades, et avastamisrõõm oleks võimalikult mitmekesine. Nagu mujalgi looduses, tuleb ka saari külastades harrastada loodushoidlikku käitumist: hoiduge prügi mahaloopimisest, vältige liigset müra, lõket tehke ainult selleks ettenähtud kohtades ning häirige võimalikult vähe loomi ja linde. Kuna saared on paljude linnuliikide pesitsuspaik, siis on mitmel maalapil varakevadest suve keskpaigani kehtestatud ka liikumiskeeld. Huvi pakub ehk ka maa-ameti loendatud Eesti meresaarte arv, sest seda maagilist numbrit on lihtne meelde jätta: 2222. Kui lisada siia juurde veel siseveekogudes – järvedes ja jõgedes – leiduvad maalapid, saame Eesti saarte koguarvuks 2355. Seega jätkub sihtkohti avastamiseks lausa pensionieani!

Pandju saar

Viimsi poolsaare läänekülje asub imetilluke ja lage Pandju saar, mida madala meretaseme korral ühendab mandriga pikk ja kitsas maasäär. Saarel kehtib liikumiskeeld aprilli keskpaigast juuli lõpuni, et kaitsta pesitsevaid linde. Seetõttu on parim aeg Pandju külastamiseks näiteks aasta algus, kui maasäär külmub kinni ning on kaetud lume ja jääga. Suve lõpus oleks aga jällegi võimalik uurida pesitsenud lindudest mahajäänud jälgi tühjade pesade, munakoorte jäänuste ja sulgede näol ning seeläbi õppida veelindude liike tundma ja üksteisest eristama. Käesolevate ridade autoril õnnestus saart külastada Triin Edovaldi korraldatud matkal Nõmme Loodusmaja noorte matkagrupiga Rändajad. Jaanuarikuise ilma juurde kuulunud vinge tuul võttis küll lõdisema ja jäätas silmnägu, kuid sellegipoolest ei loobunud noored võimalusest saart külastada ning uudistasid ümbruskonda suure huviga. Eelkõige pakub see saar matkasihtkohana huvi tänu paiknemisele Tallinna läheduses.

Nõmme Loodusmaja noorte matkagrupp Rändajad teel Pandju saarele.
Foto: Triin Edovald.

Külalaid

Kõpu poolsaare lähistel Hiiumaal asub Paope looduskaitseala, mis hõlmab ka üht väikest saarekest nimega Külalaid, kus kehtib liikumiskeeld aprilli algusest juuni lõpuni. Saarele on võimalik jalutada Paope poolsaare tipust läbi vee ja enamasti ei ulatu meretase üle põlve. Teekond on rohkem kui kilomeetripikkune ning põnevust lisavad ka saare ja poolsaare vahele jäävad rändrahnud. Külalaid on valdavalt kivine ning keskosas tihedalt kadakatesse kasvanud; siin-seal kasvab mõni üksik pihlakas. Lääneranna on lehmakarjad madalamuruseks pügatud. Siin saab kohata ja selgeks õppida rannaniitude taimi, nagu näiteks rannikas. Põhjarannikul kasvab mände ja nõmm-liivateed ning saart külastanud inimesed on

Hea koht väikese jalasirutuspausi tegemiseks Külalaiul. Foto: Kadri Aller

seadnud kokku lauajuppe istumiseks. Saare kadakases keskosas leidub lausaliselt metsmaasikat ning rannikul võib kohata merikotkast. Kõige rohkem elevust tekitab Külalaiu puhul just väga pikk teekond poolsaarelt sihtkohta. Siinkandis oleks kõige sobilikum näiteks kahepäevane matk ööbimisega RMK Ninaotsa telkimisalal ja miks mitte külastada ka sinnakanti jäävat Kõrgessaare orhideeõpperada.

Kõinastu laid

„See polegi nagu pärissaar, see on rohkem nagu poolsaare moodi saar…“ on tõetruud sõnad Eesti filmiklassika kullafondi kuuluvast

Eestimaa Looduse Fondi talgulised traktorisõidul Kõinastult Muhumaale. Kõinastul hooldati talgutööna niidurüdi elupaikasid. Foto: Karin Küünarpuu.

pärlist „Mehed ei nuta“, mis on suuremaltjaolt filmitud Kõinastu laiul. Niisugused sõnad tingis asjaolu, et Kõinastu laiu ja Muhumaal asuva Sääre poolsaare vahele jääb rida madalaid maalappe, mida kutsutakse Kõinastu leeks. Läbi mere ühelt maalapilt teisele kõndides võib veetase kerkida kuni puusani. Samas aga pakub lähedalasuv turismitalu ka traktoritransporti, mistõttu ei ole tingimata vaja laiule jõudmiseks kondiauru tarvitada. Kõinastul leidub nii kadastikke kui salumetsa, rannaniitu ja klibuvalle, kust võib leida põnevaid kivistisi. Rannaniitu hooldavad lehmad on küllaltki uudishimulikud ja tulevad üle leede liikujaid ligidalt seirama. Taimestiku poolest rikkalikul Kõinastul leidub lausa 369 taimeliiki ning leedel võib kohata Eestis haruldast lindu niidurüdi. Teiste siin artiklis kirjeldatud saartega võrreldes on Kõinastu üsnagi suur: tervelt 262 hektarit. Varasematel sajanditel asus siin küla, kust viimased elanikud lahkusid 1960. aastatel. Hiljem on Kõinastule ehitatud suvilaid ning lisaks on taastatud üks talumajapidamine. Saare põhjaosas asuva tulepaagi tipust aga avanevad hurmavad vaated Kõinastu laiule ja leele.

Saartneem ehk Kuradisaar

Käsmu poolsaare tipus asuv Saartneem on väga meeldiv matkasihtkoht, sest saar on looduse poolest äärmiselt mitmekesine. Siin leidub jämedate tüvedega mände, kaski ja sangleppasid ning põõsa- ja puhmarindes punast sõstart, harilikku vaarikat ja põldmurakat. Samuti ei puudu

saarelt metsmaasikad ning teetaimed, nagu nõmm-liivatee, hobumadar ja raudrohi. Suve lõpu poole pakatavad pihlakate punamarjad ning luiged liuglevad tasaselt mööda saart ümbritsevat veepinda. Muuhulgas kasvab Saartneemel ka palju kurdlehist roosi, mille järgi on saar endale rahvasuus saanud lausa kolmandagi nime: Roosisaar. Erinevalt kivisest ja kadakasest Külalaiust on Saartneeme keskosa pigem pehme ja liivase pinnasega ning arvukate rohttaimedega kaetud. Küll aga on kivine saare rannajoon. Saartneemele pääseb Käsmu poolsaare tipus olevast Vana-Jüri otsast läbi mere jalutades ja üle kahe madaliku siksakitades. Madala veetaseme korral on Saartneem mandriga ühenduses kõvera maasääre kaudu ning saarele pääseb lausa kuiva jalaga. Muidu tuleks aga arvestada, et vesi võib kerkida poolde reide. Ja kindlasti tuleb pidada meeles, et lindude pesitsemisajal – aprilli algusest juuli keskpaigani – on saarel viibimine keelatud.Käsmu poolsaar on hea sihtkoht Tallinna, Harjumaa ja Lääne-Virumaa matkahuvilistele õpilastele ning retke saaks kombineerida nii Käsmu Meremuuseumi kui ka matkaraja külastamisega. Viimasel leidub muuhulgas mitmeid rändrahne ja kaunis mastimännik.

Isetekkeline varjualune Saartneemel ehk Kuradisaarel. Foto: Kadri Aller.

Pedassaar Kaiu järves

Kui seni oleme rääkinud meresaartest, siis nüüd tutvume lähemalt ka ühe järvesaarega. Kuigi Pedassaare nimeline maalapp leidub ka Kolga lahes ja inimesi on sinna läbi vee jalutanud, on see siiski liialt ohtlik, mistõttu meie lõigukene annab ülevaate hoopiski Jõgevamaal Kaiu järves asuvast Pedassaarest. Kaiu järve ümbruses on mitmeid RMK telkimisalasid ja lõkkekohti: Jõemõisa, Tammeluha, Kalamehe, Kukeseene ja Kaiu järve puhkealad. Oma laudade-toolide, lakaga puukuuride ja matkaradadega on need paigad sobilikud ka ööbimisega matkaks. Pedassaar ise, sarnaselt Kõinastuga, on rohkem selline „poolsaare moodi saar“, mida ühendab järvekaldaga Tammeluht. Kevadise suurvee ajal on Tammeluht aga vee all ning siis väärib Pedassaar igati oma nime. Kõrge veetaseme korral kaob vee alla isegi üle Tammeluha kulgev laudtee, mistõttu võib põlvini vees olles ja laudteed jalge all tundes saa-

rele minek olla üsnagi elamusrikas. Pedassaarel püüavad pilku kuninglike mõõtmetega männid, millest pärineb ka selle maalapikese nimi. Saare ja ühtlasi ümbruskonna suurimat mändi kutsutakse auväärselt Emamänniks. Kolme kilomeetri pikkusel Tammeluha matkarajal ringkäiku tehes on aga hea näidata õpilastele liigirikast luhaniitu ja Pedassaare mitmekesiseid metsasid. Ühtlasi saab tutvuda Eestis haruldase järvelammiga. Täpsemat infot Pedassaart läbiva Tammeluha matkaraja ja Kaiu järve ümbritsevate lõkkekohtade asjus saab RMK kodulehelt.

Soovin kõigile õpilastele ja õpetajatele rõõmsaid avastusretki ning põnevaid loodusvaatlusi!

Luua Metsanduskooli matkajuhtide kursuse teekond mööda vesist laudteed Kaiu järve Pedassaarele. Foto: Piia Kokka.